

SPOR VE ZEKÂ

Dr.Özbay GÜVEN*
Necati SUNGUR**

Spor zekâsı, bir spor bilgi sistemidir. A alışkanlıklar, beceri, tecrübe ve sporunun yeni bilgi alanındaki kabiliyeti, sporcuların etkinliklerini kontrol eden kararların verilmesi, uygun spor faaliyetlerinin kondisyonları, yeni bilgi ve becerilerin öğrenilmesine sebep olur. Sporunun spor zekâsı, temel zekâ diye adlandırdığımız parçanın kapsamına girer. Böylece, sporunun olumlu bir başarı elde edebilmesi için, kriterlerin göz önüne alınması gerekmektedir.

Belirli bir spor dalı için gereken eğitimin niteliği, yarışma kuralları ve eğitiminden yönetimine kadar her bilgi, spor zekâsının durumu için gereken temel ihtiyaçlardır. Belirttiğimiz bu faktörlerle ilgili olarak, sporcuların sadece ilgili spor dalında değil, aynı zamanda kendi vücutları, teknik kurallar, becerileri şekillendirme, metotları ve antrenmanın prensipleri, organizasyonu ve performans hakkında da bilgiye ihtiyaçları vardır. Yapılan sporun kendine özgü bilgisi yanında, diğer spor dalları ve özellikle benzer sporlar hakkında bir şeyler öğrenmek de gereklidir. Bu, sporcuyu ilgili olduğu sporu ve özellikle zekânın ya-

ratıcılık etkinliğini daha iyi öğrenmeye iten temel öğedir. Böylece var olan bilgilerin ışığında yeni bilgiler doğar. Sporcular, sporun hangi branşında olurlarsa olsunlar, sosyoloji, psikoloji, pedagoji, teknik ve antrenman programları konularında, bilgi ve tecrübe kazanmış olmalıdırlar. Kendine özgü bilgilerin yanı sıra, sporcuların insan ve toplum üzerine daha fazla bilgi edinmeleri gerekmektedir. Bu da sporcuların kondisyonlarının belli bir duruma gelmesini, antrenman ve müsabaka sırasında onları harekete geçirecek güçlü uyarıcılar oluşturmasını sağlar.

Bir sporunun zekâsının tespiti iki yoldan yapılabilir: Birincisi, bütün insanlara uygulanan genel zekâ testleri, ikincisi ise, sporunun spor branşına ilişkin özel zekâsını kontrol etmek için, ilgili spora özgü bir testin kullanılmasıdır. Burada önemli olan sporunun spor zekâsıdır.

Herhangi bir spordaki teknik hareketler sadece bilgi değil, aynı zamanda sporunun zekâsının özel bir alanını içeren bir faaliyettir. Herhangi bir zamanda iyice öğrenilmişlerdir. Bu faaliyetler alışkanlık haline getirilmiş becerilerdir. Sporcuların zekâsıyla ilgili olarak, sadece bilgi önemli olmayıp, teknik hareketlerin beceri ve alışkanlıklara dönüştürülmesi de önemlidir. Örneğin, bir sahne sanatçısının, bir kemancının veya heykeltıraşın zekâsı, onların genel ve-

* Gazi Ü.G.E.F. Beden E. ve Spor B. Öğr. Gör.
** Bilim ve Teknik Dergisi, Uzman Yardımcısı.

ya özel bilgilerinden değil de, gösterdikleri becerilerden veya sanat şekli ile izah edilebilir. İstenilen hareketlerin uygulanabilmesi, bir sporcunun zekâsı hakkında karar vermeyi sağlar. Bundan dolayı, spor zekâsı bilginin karışımıdır. Kabiliyet ve alışkanlıklar, sporcunun müsabakalara başarıyla katılmasını kolaylaştırır. Böylece, zekânın değerlendirilmesinde sadece genel testler yeterli değildir. Bu testlerin yanında hareketi analiz eden testler de gereklidir. Tabii ki, burada, hareketi ölçen testlere öncelik verilmelidir. Bunlar esasında spor bilgisinin önemli bir bölümünü ilgilendirir. Bu yaklaşım insanın çeşitli spor zekâsının, çeşitli tipteki sporlar için anlaşılmasını kolaylaştırır ki, bundan dolayı değişik yapıda ölçme ve değerlendirme testlerine ihtiyaç vardır.

Zekâ, futbol, güreş, basketbol, buz ve çim hokeyleri, masa tenisi, voleybol, boks, judo ve tenis gibi sporlarda da önemli rol oynar. Bir sporcu, yaratıcı düşünce vasıtasıyla müsabaka veya antrenmanın analizinden kendi etkinliğini değerlendirebilir. Böylece diğer sporcuların antrenmanlarının bilgilerini temel alarak, kendi antrenman modelinin daha ileride nasıl düzeltileceği hakkında bir sonuca varması beklendir. Bunu şekillendirecek olursak zekâ, bir piramidin üç boyutuyla gösterilebilir. Bunlardan bilgi, beceri ve alışkanlıklar, piramidin alt basamağını oluşturan temel kısımdır. Yaratıcı çalışma, piramidin gövdesini oluşturmada ve kontrol da onun üstü olmaktadır. Yapılan bu çalışmaların hepsi sporcunun davranış kontrolünün ve etkinliklerinin en üst düzeyde korunmasını sağlamayı amaçlar. Bu çok tabii olup, zekânın büyük bir yönüdür.

Antrenman sonrası analizleri veya seçilen hareketin varyasyonlarının karşılaştırılmaları sporculara düşünmeyi, analiz yapmayı ve daha iyi karar almayı öğretir. Bu kolektif bir düşüncenin, kolektif bir fikir, kolektif bir halin, kolektif bir kararın ve kolektif bir hareketin açıklığı kavuşturulmasıdır. Antrenman, bu tarz bir beraberliği sağladığı gibi, farklı görüşlerin ortaya çıkmasına da ortam sağlamalıdır. Böylece bu tartışma ortamında, değişik ve yararlı sonuçlara ulaşmak mümkün olabilecektir.

Zekâ ile sporda gösterilen başarı arasındaki ilişki doğrudan değil, ancak öğrenme ve öğretme kolaylığı ve zorluğu bakımından vardır. Düşük zekâlılar için öğretme metodunun değişmesi gerekmektedir. Bunlar ancak, gösterilerek ne yapacaklarını anladıktan sonra uygulama yaparak öğrenebilirler. Sözlü açıklamalarla, kitapla, okuma yoluyla pek kolay öğrenemezler. Bu yol zeki olanlar için geçerlidir.

Parlak akademik zekâyâ sahip olanlar ile zekâ bölümleri 100, hatta 80 ve biraz daha aşağıda olanlar arasında yapılan karşılaştırmalı araştırmalar, spor başarılarında zekâ yönünden küçük bir farklılık göstermiştir. Asıl fark, becerileri "öğrenme" yönünde görülmektedir. Zekâ bölümleri 100'ün altında olan dünyaca ünlü sporcular olduğu gibi, zekâ bölümleri en yüksek akademik seviyeye ulaşan dünyaca ünlü sporcular da vardır. Bu ünlü sporcular, okul ve spor-

culuk dönemleri bittikten sonraki hayatlarında, toplumda başarılı birer yönetici olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Zekâ ile sporda başarı arasındaki ilişkiye dayalı araştırmalar yapılmaktadır. Ancak, bu araştırmalar şimdilik yeterli olmaktan, doyurucu düzeyden ve kapsamlı bir akademik yaklaşımdan biraz uzak bulunmaktadır. Genel bir gözlemlerle, özellikle takım oyunlarında zekânın olumlu bir rolü bulunduğu söylenebilir. Zaten bu, zekânın geniş anlamda bir genel kabiliyet olarak ele alınışına da aykırı düşmektedir.

Buradan da anlaşılacağı gibi grup sporlarında, takım kuracak kimselerin başarıya ulaşmak için, sporcuların şahsi kabiliyetlerinin yanında kişilik özelliklerini de bilmeleri gerekmektedir. Örneğin, birbirini kıskanan veya mizaçları bağdaşmayan iki sporcu yan yana oynatıldıkları zaman, istedikleri kadar elit olsunlar, takıma yarardan çok zararları dokunur.

Bir antrenör, sporcunun zekâ potansiyelini spor psikoloğunun da yardımıyla belirlemelidir. Böylece antrenör, sporcusuyla olan ilişkilerinde, teknik becerilere uyumsuzluk gibi güçlüklerin, nereden geldiğini kolayca anlayabilir. Bu nedenle, antrenörün, her sporcunun zekâ bölümünü (Z.B.), sporcunun "kişisel dosyasına" işaret etmiş olması gerekir. Yalnız sporcunun dosyaya yazılacak ismi şifreli olarak yazılmalıdır. Sporcuya ait çeşitli bilgilerin edinilmesi yararlıdır. Bunun için antrenörün çalıştırdığı sporcular için en uygun olan amaçların hangi düzeyde olabileceğinin belirlenmesinde, sporcuların öğrenme kabiliyetlerinin anlaşılmasına ve bununla ilgili olarak süratli ve daha karmaşık becerilerin öğrenilip öğrenilemeyeceğinin anlaşılmasına çalışmalıdır. □

SİZ OLSAYDINIZ

(Satranç Dünya'sının çözümleri.)

Çözüm I : 1. Kc7 Şb6 2.a5! Şxa5 3.Kxc5 Kxc5 4.b4! Şxb4 5.Fd6 Şc3 6.Fxc5 b4 7.Fd4 Şc2 8.Fd7 Şb3 9.Şd3 a5 10.Fe6 Şa3 11.Şc2 kazanır (Akopyan-Sakayev, Sotchi 1986).

Çözüm II : 1..Va2 2.Va3 (2.Kxa2 olamaz çünkü 2..Kc1 mat var.) 2..Vc4 kazanır çünkü Vc1 ve Vf1 tehditlerini önlemek olanaksız (Wiknsa-Katishonok, Riga 1986).

Çözüm III : 1.hxg6 fxg6 (1..Kxe2? 2.gxh7 Şh3 3.Fg7 mat) 2.Kxg6! hxg6 3.Vg4 Fg5 4.Vxg5 K2d7 5.Vxg6 Şh8 6.Vf6 Şg8 7.Ff5 kazanır (Schlosser-Lev, Groningen 1986).

Lüzumsuz söz yanan ateş gibidir; onu ağızından çıkarmamalısın, sonra kendin yanarsın.

Sadıf